

Проблеми на
историята на
философията

СМИСЪЛЪТ НА ОБРАЗОВАНИЕТО В СЪВРЕМЕННАТА ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКА ОНТОЛОГИЯ – ОЙГЕН ФИНК И ЕМАНЮЕЛ ЛЕВИНАС

Стоян Бъчваров*

MEANING OF EDUCATION IN CONTEMPORARY PHENOMENOLOGICAL ONTOLOGY – EUGEN FINK AND EMMANUEL LEVINAS

DOI: 10.54664/MAVK8491

Stoyan Bachvarov

Abstract: This article discusses the problem of education according to E. Fink and E. Levinas. In Fink's opinion, education should acquaint young people with basic phenomena of human being, and introduce them to the problems of the being as a whole, immortality, culture and history. The basic method that should be used in education is the game method.

According to Levinas, education should acquaint young people with The Other, with its uniqueness and originality. Respect and preservation of otherness is the basic principle in his philosophy. Moral education can only be realized as religious education, and communication with The Other can be achieved through prayer. Religious education is what can introduce a person to the history and culture of the world.

Keywords: ontology, education, method, games, Other, prayer.

Основните феномени, които носят смисъл на човешкото битие, според Ойген Финк, са трудът, любовта, борбата и смъртта. Смисълът им може да бъде разкрит само чрез играта, всич-

* Стоян Бъчваров – гл. ас., д-р, Философски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, st197308@gmail.com

ки тези основни феномени са обединени от играта. Играта дава цялостност на човешкия опит и преживявания. Тя е методът, който разкрива смисъла на съществуващото. Според Финк играта е фундаменталния феномен на човешкото битие (Финк 2017: 12). Образованието трябва да започва като чудо – как нещата ни се дават в нашия жизнен опит. Да бъде свързано с търсенето на смисъла на съществуващото и неговата дълбока връзка с битието. За човека най-важен е смисълът на съществуващото и в този смисъл човешкото битие трябва да бъде фундирано на основите на онтологията. Образованието трябва да бъде поставено на онтологически основи или педагогиката трябва да бъде практическо приложение на онтологията, смята О. Финк. Образованието въвежда човека в цялостността и смисъла на човешкия опит. Методът, който дава цялостност на човешкия живот и смисъла на съществуващото, е играта (Финк 2017: 13). Играта актуализира и реактуализира делника, празника и света като цяло. Дава възможност децата да възприемат безгрижно света, преди да осъзнаят грижата за съществуващото. Чрез играта могат да се репрезентират всички основни феномени в света. Репрезентацията се осъществява чрез синтез на операционен и онтологически модел. Целта на образованието, според Финк, е да въведе учениците в основните принципи на онтологията. Играта превръща онтологията едновременно в теоретична и оперативна дисциплина. Това може да се осъществи ако образованието поддържа духовната енергия на въображението, което може да свърже теорията с практиката (Финк 2017: 154).

Най-важният проблем на онтологията е връзката между съществуващо и несъществуващо, битие и нищо. В своята дълбинна същност човешкото битие е свързано с преживяването на смъртта, преминаването от съществуване към несъществуване. Според Финк смъртта е това, което дава границата между съществуващо и нищо. Колкото и абсурдно да е това, според Финк, децата първо трябва да осмислят феномена на смъртта. Чрез присъствието на нищото да се осъзнае ценността на съществуващото. Образованието трябва да образува за прехода от същест-

вуващо към нищо, за смисъла на съществуващото като цяло и нищото. Осъзнаването, че съществуващото е обградено от нищо, трябва да отведе до феномена, който преодолява нищото и запазва съществуващото.

Любовта е феноменът, който поддържа живота и запазва човешкото битие. Тя може да преодолее смъртта и нищото. Това е следващото по важност в реда на феномените на човешкото битие, което децата трябва да възприемат. Феноменът на любовта е свързан с общността между мъжа и жената (Финк, 2017: 333). Общуването между Той и Тя стои в основата на социалната общност. Любовта между мъжа и жената дава съществуването на социалния свят. Тя е клетката на обществото, най-древният фундамент на всичко социално. В онтологически план любовта е важна не само като първоначало на социалното съществуване, но и като извор и основание на съществуващото като цяло. Раждането на деца е път към безсмъртието, начин за „надскачане“ на нищото. Възпроизвеждането поддържа съществуването и преодолява несъществуването (Финк, 2017: с.333). Любовта е също и път към красотата. Тя може да образува децата на смисъла на живота и пътя на човека и обществото към безсмъртието.

Следващият феномен е този, който трябва да образува на това как от едно съществуващо се образува друго съществуващо. Трудът е важен, защото човек се среща чрез него с природата. Твори нещо съществуващо от друго съществуващо, преобразува съществуващото. Трудът може да научи децата на ценността на съществуващото и ценността на културата като преобразувано от човека съществуващо. Той преобразува формата на съществуващото, разработвайки природата. Дава нов образ на вещите, изхождайки от човешката свобода (Финк, 2017: с.227). Вещите, които са изработени от човека са неща, произхождащи от други неща. Човекът живее в свят, създаден от произведенията на човешкия труд. Трудът е този, който създава историята и културата. Историята и културата са сътворен от човешкия дух и свобода свят. Феноменът на труда може да въведе учениците в смисъла на образувания от духа свят, в сътворените от човека вещи и смис-

ли. Историята е царството на свободата, изрзващата сама себе си свобода. Свободата изрзва себе си чрез трудовата дейност. Превръщането на планове, намерения, решения в телесно-сетивни действия, които завършват с продукти и произведения (Финк, 2017: 231). Трудът дава възможност на човека да осъзнае себе си и реализира своята свобода, да осъзнае, че е творец, може да създава нови съществуващи неща от други съществуващи, творби на човешкия дух. Човекът може да създава ново съществуващо от друго съществуващо, а не от нищо. Той е обкръжен с творения, които е призовал за битие, заставил ги е да съществуват чрез своята свобода.

Еманюел Левинас предпочита термина метафизика пред онтология. Онтологията се опитва да схване съществуващото в цялост, да го разбере и улови, не да разбере другото, а да сведе Другото към Самотъждественото. Онтологията е философия на властта (Левинас 2000: 84). Философията като метафизика трябва да има за предмет Другото и другостта. Невъзможността да убиваш Другото и уважението пред другостта. Да не си позволяваш да затваряш Другото в граници или да му налагаш сила. Смисълът на образованието ще бъде свързан с неговите основни философски принципи – отношението към Другото.

Възгледите за образованието на Левинас са дадени в неговата книга „Трудната свобода” (Levinas 1997: 265–290). В тази книга Левинас размишлява върху образованието в Израел, противопоставяйки светско на религиозно образование. Смисълът на другостта в образованието може да бъде разкрит само в рамките на религиозното образование, защото метафизиката трябва да бъде основната дисциплина във философията, а не онтологията. Религиозното образование в Израел е изправено пред множество проблеми. Учениците трябва да изучават серия от понятия, които са неразбираеми за тях. За разбирането на смисъла на най-древната от съвременните религии е необходимо изучаването на древноеврейски език – иврит. Религиозните практики в юдаизма се осъществяват на иврит, а оттам е задължително при обучението по религии в Израел да се владее този език. Учени-

ците изпитват затруднение при изучаването на този език, защото неговата структура е много абстрактна. Религиозното образование в Европа, смята Левинас, е много по-лесно, защото учениците трябва да изучават общи понятия, които присъстват в тяхното ежедневие. Изучаването на основните понятия в християнското религиозно образование е по-лесно, защото учениците бързо могат да усвоят смисъла на тези понятия и да ги използват в своето ежедневие. Християнската култура в Европа съществува от хилядолетия и смисълът на основните принципи и понятия не се е загубил. Юдаизмът е оцелявал хилядолетия в тясна семейна обстановка, а спомените на едно семейство не могат да заместят цивилизацията. Образованието може да бъде ефективно, ако децата разбират смисъла на това, което се преподава. Понятията, които еврейските деца трябва да възприемат в рамките на религиозното образование в Израел, са ограничени или просто схеми, защото без владенето на иврит те не могат да разберат смисъла на това, което изучават. Религиозното образование в Израел би имало смисъл, ако учениците могат да овладеят езика, на който се извършват религиозни служби и се обучават на основни знания за еврейската култура. Левинас смята, че при обучението по религия в Израел трябва да се изучава дисциплината хебраистика. Хебраистиката е дисциплина, която има за предмет изучаването на староеврейски език и култура, но тя не се ползва с авторитет сред младите. Младежите в съвременен Израел са привлечени от масовата култура. Науката за еврейската култура не може да издържи на конкуренцията на съвременния свят. Духовността, която предлага секуларната култура, е по-изкусителна за учениците. Културата е съвкупност от истини и форми, отговарящи на питанятия свързани с духовния живот или просто живота. Съвременната култура може да отговори в по-голяма степен на нуждите на учениците, отколкото заниманията им с древна култура. Какъв е смисълът от религиозното образование? Религиозното образование, смята Левинас, дава връзката между история, език и култура и в християнския свят, и в Израел. То трябва да бъде свързано с вяра в ценностите, които свещените текстове съхраняват.

Друг от проблемите на образованието в Израел е неговата вътрешна връзка. Основното и средното образование зависи от висшето, за да има преподаватели по хебраистика, то университетите трябва да обучават такива специалисти. Тези специалисти трябва да бъдат обучени на критическо мислене, трябва да могат да преразглеждат формите на еврейската култура, които са некритично усвоени от традицията. По тази причина образованието не трябва да се страхува от финансови разходи и не трябва да бъде поставено на основата на голи пресмятания. Религиозното образование в Израел не трябва да разчита само на филологията на еврейския език. Филологът може да се подаде на симпатия и носталгия към текста, който изучава, а към изучаването и преподаването на всеки един текст трябва да се приложи критическо мислене. Религиозното образование в Израел, смята Левинас, трябва да бъде свързано с разума и да бъде критически осмислено. Какво основно трябва да усвоят учениците в рамките на едно религиозно образование?

Религията е свързана основно с религиозната практика. Това, което може да осъществи връзка между преподаваната теория и религиозната практика, е молитвата.

В секуларното общество, и философът, и вярващият изпитват неудобство да се молят публично (Levinas, 1997: 269). Но смисълът на молитвата е в нейната дълбочина и висота. Молитвата е продукт на колективен опит. Сближава както философа, така и вярващия. Тя е последният смисъл на нежната духовност на всеки един човек. Молитвата е връзката на всеки един с висшето единство. Чрез молитвата Бог престава да бъде абстракция и става нещо близко до всеки един човек. Молитвата дава смисъла на понятието Бог и на всички останали религиозни практики. Смисълът на религията се разкрива чрез молитвата, защото Бог е символ на хуманността, молитвата е разговор с Бога (Levinas, 1997: 270). Тя сближава Аз-а и Другото. В колективната молитва се срещат аз, ти и той, като всички запазват своята уникалност. В съвременното общество хората са отчуждени и изолирани. Онова, което може да ги спаси от отчуждението, е молитвата с

другия. Религиозното образование е това, което може да спаси човешкото в човека. Ученикът трябва да се учи да се моли.

Съвременната култура е секуларна. Секуларното образование предлага хуманизъм. Човекът е в центъра на света. Отново свеждане на инобитието до едното, другото до самотъждествено. Човекът е основание и цел на всичко съществуващо. Човешкото същество се възпитава като потребител, който търси удоволствията заради самите удоволствия. Религиозното образование трябва да възпита човека като отговорно същество. Всяко действие има основание. Човекът трябва да бъде свободен да избира, но и да носи отговорност за своите избори. Смисълът на съществуващото може да бъде разкрит само в дълбоката връзка между човека и културата. Хората не само създават смисли, но и наследяват от своя жизнен свят. Религиозното образование предполага универсализъм, разкривайки основанията и смисъла на човешкото съществуване, запазвайки различието между Аз–Ти–Той.

Целта на човешкият живот, според Ойген Финк, е разбирането на битието. Разбирането на смисъла на битието минава през осмислянето на битието на разбиращия (Финк, 2017: с.419). Образованието чрез трябва да насочи децата да тръгнат по пътя на осмислянето на собственото си съществуване и съществуващото като цяло. Играта е поле за маневри и предварителни проби на децата за бъдещият им опит с битието (Финк, 2017: с.345). Педагогическата значимост на играта е, че децата се обучават чрез нея, играейки с много по-голяма ангажираност от възрастния човек, който е зает със сериозни дела. Ученикът може да разбере смисъла на всяко съществуващо, ако погледът му бъде насочен към дълбоките основания на съществуващото като цяло. Но за Левинас, свеждането на съществуващото до едно цяло, което е самотъждествено е философия на терора и властта. Всяко съществуващо, всяка другост трябва да запази своята уникалност и неповторимост и да не бъде свеждана до една всеобщност.

Религиозното образование е полезно, смята Левинас, както за Израел, така и за Европа, защото то дава връзката на ученика

с неговата култура, език и вяра. И може да служи като основа, от която да започне осмислянето на всеки един опит и уникалността на всяко едно съществуващо. Смисльът може да бъде разкрит само във връзката му с по-дълбоки основания – жизненият свят или битието. Феноменологическата традиция в образованието изисква учениците да разкриват смисъла на всяко нещо, с което се запознават, и да разбират неговата неповторимост.

Играта, за Финк, е методът, който трябва да запознае учениците със съществуващото като цяло. Молитвата, за Левинас, е това, което трябва да запознае младите хора с уникалността и неповторимостта на другостта, която не може да бъде свеждана до тъждественото.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Финк, О, 2017: Финк, О., Москва.//Fink, O, 2017: Fink, Ouyen, *Osnovnye fenomen chelovecheskogo btiya*, Moscow.

Левинас, Э., 2000: Левинас, Эмманюэль, *Избранное: Тотальность и бесконечное*, Москва// Levinas, Э., 2000: Levinas, Emmanuely, *Izbrannoe: Totalynosty i beskonechnoe*, Moscow.

Levinas, E., 1997: Levinas, E., *Difficult Freedom*, Baltimore, 1997.